

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

82
47-35

1193

ՀՈՐԻՆ ՓՈՐՈՒԻԼԸ

ԳՐԵՑ

ՏՕԲԹ. ԶՕՆ Զ. ՓԷԹԸՆ

Կ. ՊՈՒԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

1902

82
Փ-35

ՀՈՐԻՆ ՓՈՐՈՒԻԼԸ

Գ Ր Ե Ց

ՏՕԲԹ. ՃՕՆ Զ. ՓԷԹԸՆ

معارف نظارت جلیله سی و مطبوعات اداره بیه سی رخصتیه
طبع اولمشدر فی ۱۸ مارت سنه ۱۳۱۷
مصارفی آمریقان مسیونرز شرکتی طرفندن آسویه اوله رق طبع اولنمشدر

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ Ե. ՄԱՏՔԷՆՈՍԵԱՆ

2011

ՀՈՐԻՆ ՓՈՐՈՒԻԼԸ

[Տր. Փէթըն, Սկովտացի համբաւաւոր միտինարը, Մեծ Ուիլիանտոի Նոր Հեպրիաւեանք կոչուած վայրենի կղզիներուն մէջ քառասունուիրեք տարի աշխատած է :

Անոր և իր ընկերներուն այս Նոր Հեպրիական կղզիներուն մէջ ձեռնարկած գործը մեծ յաջողութիւն գտաւ : Յետագայ դէպքը որ Տր. Փէթընի Անիվա կղզին մէջ բնակած միջոցին տեղի ունեցած է և զոր ան իր ինքնակենսագրութեան մէջ գրած է, Անգղիերէնէ թարգմանելով կը գտնէք հոս :

Պարտիմ հոս ընել պատմութիւնը հորին փորուելուն որ Անիվայի Հեթանոսութեան մահացու հարուածը տուաւ : Անիվա, բուստի տափակ կղզի մը, չունի բլուրներ որոնց միջոցով ամպերը քաշուին, ուստի անձրև քիչ կու գայ հոն բազմատամբ անոր կից լեռնային կղզիներուն : Եւ մինչև անգամ եթէ շատ յորդ անձրև գայ ալ, ինչպէս յատուկ է արևադարձային երկիրներուն, կ'աներեւու-

78325 edr
1475-87 X

2003

Թանայ ծակոտիէն ժայռուտ հողին մէջ, և ուղղակի ծով կ'իջնէ: Ուստի Անիվա իր շատ չոր ըլլալուն համար շրջակայ կղզիներուն շատէն աւելի առողջարար է, թէև հաւանօրէն այդ նոյն պատճառաւ անոր բնիկները տեսակ մը ախտի ենթակայ են որ ծանօթ է «Պարպատոյի սրունք», անունով: Անձրեւոտ եղանակը Դեկտեմբերէ մինչև Մարտի կը տեսէ, և յետոյ կը տիրեն ջերմն ու տենդը որ այդ կողմերու յատուկ հիւանդութիւն են:

Ժամանակ ժամանակ բնիկները շատ վատառողջ շուր կը խմէին, և արդարև ամէնէն ընտիր շուրը զոր խմելու համար ունէին ունէ ժամանակ, կ'եղէր պատուական քօքօ ընկուղէն, բայց այս հարաւային կղզիներուն համար տեսակ մը Դրախտի խնձորէն: Բնիկները նաև շատ կը մշակեն չաքարի եղէգ անոր բազմազան տեսակներովը: Եւ անոնք կը ծամէին զանիկա, մինչ մենք շուրը կը վազէինք մեր ծարաւը յագեցնելու համար, և ուստի չաքարի եղէգը անոնց թէ կերակուր է, թէ ըմպելի: Սեւամորթը չորս հինգ հատ եղէգ արար կը տանի իրեն հետ, երբ կ'երթայ աւօրեայ աշխատութեան համար, և ախորժով կը վայելէ զայն, ժամանակ ժամանակ: Բաց աստի, ծովը անոնց ընդհանուր լողա-

րանն ըլլալով, որուն մէջ ձուկերու պէս կը լողան, և կերակուր եփելու համար շուրի պէտք չունենալով, և բնաւ երբեք լաթ լուալու համար, աղբիւրի շուրի չգոյութիւնը զարհուրելի չէր անոնց, ինչպէս պիտի ըլլար մեզի: Եւ սակայն անոնք աղբիւրին շուրին յարգը կը ճանչնան և շատ կը սիրեն զանիկա, թէպէտ կանաչ քօքոյին շուրը զովարար է, և երեւոյթով, համով ու գոյնով լեմնաշուրի կը նմանի, — մէկ ընկոյղէն ելած շուրը բաժակ մը կը լեցնէ, — և թէպէտ երբ մայրեր մեռնին, մանկիկները անոր շուրով և կակուղ միջուկովը կը կերակրեն, և մանկիկները կը զարգանան անով, սակայն բնիկները իրենք աւելի կ'ախորժին այժու կաթէն և ջրհորի շուրէն:

Իմ տունս շատ կը նեղուէր անոյշ շուրի չգոյութեանէն: Երկու խոշոր տակառներ պատարասեցի, զանոնք անձրեւի առեն լեցնելու համար: Բայց երբ ուղեցինք լեցնել գեղին մօտ գտնուած փոսէն, բնիկները արգելեցին մեզ, վախնալով թէ մեր խոշոր տակառները բոլոր շուրը պիտի վերցնէին, և բան պիտի չմնար իրենց քօքօ ընկուղէ փոքրիկ սափորներով շուր առնելու համար: Այս հասարակաց շուրը սուրբ համարուած երկու

մարդոց գեանին վրայ կը գտնուէր, որոնք կը պարծէին թէ կարողութիւն ունէին զանիկա պարպելու և լեցնելու երբ որ ուզէին: Մնապաշտ ժողովուրդը անոնց ընծաներ կու տային որպէս զի անձրեւը բերէին: Եթէ անձրեւը չուտով գար, ինչ որ նուիրուէր կ'ընդունէին անոնք, իսկ եթէ ուշանար, աւելի մեծ ընծաներ կը պահանջէին որպէս զի յագեցնէին իրենց աստուածները: Մինչև անգամ մեր Անտիթիուսի վարժապետները ըսին ինձի, երբ առարկեցի թէ իրենք անշուշտ չէին կրնար հաւատալ այսպիսի բաներու,

«Դժուար է գիտնալ ատիկա, Միսի: Չուրը արագ կ'երթայ ու կու գայ: Եթէ անոնց աղէկ վճարէք, կրնան անձրեւը բերել և մեզի թոյլ տալ որ լեցնենք մեր տակառները:»

Ես ըսի անոնց թէ մենք իբրև Եհովայի ծառաներ, պէտք է անարգենք բոլոր հեթանոսական սնասպաշտութիւնները, և օգնութեան համար վատահինք Անոր և Անոր արարչագործութեան օրէնքներուն:

Ուստի որովհետև Անիվա անոյշ ջուրի մնայուն միջոց մը չունէր, ոչ աղբիւր, ոչ վտակ և ոչ լիճ, որոշեցի Աստուծոյ օգնութիւնով հոր մը պեղել միսիոնարական չէն-

քերուն մօտ, յուսալով թէ ինձմէ անհունապէս աւելի խնաստուն Մէկը պիտի առաջնորդէ ինձի օրհնեալ աղբիւրի մը ակը գտնելու: Այսպիսի փորձարկութեան մը գիտական պայմաններուն բոլորովին տոգէտ էի, բայց կը հաշուէի թէ հողը և բուստը պեղել պէտք էր երեսուն սաքէ աւելի, և մեր բոլորտիքը հաշուի առնելով՝ իմ մշտնջենաւոր վախ սա էր որ մի գուցէ ջուրը, թէպէտ գտնուի ալ, աղի ջուր ըլլայ իմ բոլոր աշխատութենէս ետքը: Եւ սակայն որոշեցի պեղել հորը յոյսով և հաւատքով թէ Աստուծոյ Որդին պիտի փառաւորուի անոր միջոցով: Առաւօտ մը ըսի ցեղապետին և անոր հետեւորդին, որոնք երկուքն ալ հիմա անկեղծութեամբ հարցուփորձ կ'ընէին Եհովայի և Յիսուսի նկատմամբ, «Ես խորունկ հոր մը պիտի փորեմ գեանին մէջ տեսնենք Աստուած մեզի անոյշ ջուր պիտի զրկէ՞ վարէն:» Անոնք իմ վրաս նայեցան զարմանքով, և ըսին գթութեան մօտ կարեկցական ձայնով մը, «Ո՛հ, Միսի, սպասեցէք մինչև որ անձրև գայ, և մենք կարելի եղածին չափ պիտի ամբարենք ձեզի համար:» Պատասխանեցի, «Կարելի է ամէնքս ալ պիտի մեռնինք ջուրին չգոյութեանն համար: Եթէ անոյշ ջուր չգտնենք, պիտի ստիպուինք բաժ-

նուիլ ձեզմէ :» Ծերունի ցեղապետը պաղաստական ձայնով ըստւ , « Ո՛հ , Միսի , ատոր համար պէտք չէ որ բաժնուիր : Անձրեւը վերէն միայն կու գայ : Ի՞նչպէս կրնար ակնկալել թէ մեր կողին անձրեւի հեղեղներ պիտի զրկէ վարէն :»

Ըսի անոր , « Անոյ՛ջ ջուրը գետնէն դէպի վեր կը բլխէ իմ հայրենիքիս մէջ , և կը յուսամ թէ հոս ալ պիտի բլխէ :»

Ծերունի ցեղապետը աւելի մեղմացուց իր ձայնը և աղաղակեց , « Ո՛հ , Միսի , խելքդ կը կորսնցնես , այս , դուն խելքդ կը կորսնցընես , եթէ ոչ այդպէս պիտի չխօսէիր : Թող մեր ժողովուրդը չքէ ըսելդ թէ վար գետնին մէջ պիտի իջնես անձրեւի համար . անոնք ընտ պիտի չուզեն ըել քու խօսքիդ կամ հաւատալ :»

Բայց ես սկսայ իմ արկածալից աշխատութեանս , ընտրելով տեղ մը միսինտարական կայանին մօտ և հասարակաց ճամբուն վրայ , որպէս զի փորելու հորս ամէնուն ալ օգտակար ըլլայ : Սկսայ փորել բահով և փայտատով և դոյլով առաջին անգամ : Ամերիկեան կացին մը գործածեցի իբրև մուրճ և լծակ , և սանդուխ մըն ալ յետոյ երբ պէտք եղաւ : Բարի ծերուկ ցեղապետը հիմա կ'ը-

սէր իր մարդոց որ հսկեն զիս , որ չըլլայ թէ կեանքս վտանգեմ և կամ ծայրայեղ բան մը ընեմ : Սապէս կ'ըսէր ,

« Խեղճ Միսի , ամէնն ալ այդ կերպով է որ կը հիւանդանան : Մենք հիմա պէտք է որ հսկենք զանիկա : Անոր աւելի դժուար պիտի ըլլայ գործել բահով ու փայտատով քան իր գրիչով , և երբ յոգնի , ձանձրանայ , համուզենք զանիկա որ ձգէ այս գործը :»

Ես աւելի շուտով յոգնեցայ , քան զոր կը կարծէի Արեւադարձային այն արեւին տակ , բայց երբեք չխոստովանեցայ բնիկներուն առջեւ թէ յոգնեցայ : Տուն գացի և բաճկոնիս գրպանը լեցուցի Անգղիական խոշոր գեղեցիկ կարթերով : Ասոնք շատ հրապուրիչ են երիտասարդներուն համար , երբ կը բողբատեն իրենցներուն հետ , թէպէտև անոնք վարպետութիւնով շինուած են և իրենց նպատակին կը յարմարին զարմանալի կերպով : Խոշոր կարթ մը ձեռքս բռնելով պոռացի , « Ասկէ հաս մը պիտի տամ ամէն մէկուն որ այս փռէն երեք դոյլ կը լեցնէ և դուրս կը պարպէ :»

Մարդիկը խուժեցին և սկսան գործի առաջին , երկրորդ եւն . դոյլերը լեցուցան և պարպուեցան արագ արագ : Ես դարձ մը

ընտղները մէկ կողմ կայնեցուցի, մինչև որ ամէնն ալ կատարեցին իրենց գործը երեք երեք անգամ, և դոյլ դոյլի ետեւէ ընցուեցաւ և պարպուեցաւ արագ արագ : Բայց հորը շատ կամաց կը խորունկնար, մինչ իմ կարթերս շատ արագութեամբ կ'աներելութանային : Ես միշտ հոն կը գտնուէի, և ամէն մէկ բանին ծանր բաժինը վրաս առի, և ուրախ եղայ իրիկուն մը երբ տեսայ որ տասներկու ոտքէ աւելի խորունկցուցած էինք հորը : Բայց հետեւեալ առաւօտ տեսանք որ անոր մէկ կողմը վըրած էր, և մեր ամբողջ գործը աւրուեցաւ :

Մերունի ցեղապետը և իր ընտիր մարդիկը բոլորսիքս առին առաջուրնէ աւելի եռանդով : Ետո ծանրութեամբ յանդիմանեց զիս ցեղապետը : Յիտուներորդ անգամ ըսաւ թէ անձրեւը չէր կրնար գետնին մէջէն դալ Անիվայի վրայ :

« Հիմա, » ըսաւ, « եթէ դուն այդ փոսին մէջ գտնուէիր, պիտի թաղուէիր, և պատգամաւոր մը պիտի գար 'Թորիս թագուհիէն, հարցնելու համար թէ ո՛ւր է Միսին որ հոս կը բնակէր : Մենք ալ պիտի ըսէինք, 'Այդ փոսին մէջ է' : Պատգամաւորը պիտի հարցնէր, 'Ո՞վ սպաննեց զանիկա և հոն նետեց : ' Մենք

ալ պիտի ըսէինք, 'Ինք ինկաւ հոն : ' Պատգամաւորը պիտի պատասխանէր, 'Պարանց խօսք, ո՞վ երբեք ըսած է թէ սպիտակամորթ մը գետնին մէջ իջած է ինքզինք թաղելու համար : Դուք սպաննեցիք զանիկա, դուք նետեցիք զանիկա հոն, մի ծածկէք ձեր գործած չարութիւնը սուտերով : ' Մենք պիտի չկրնայինք խօսք հասկցնել անոր, անիկա բնաւ պիտի չհամարուէր մեր տուած պատասխաններէն : Միսի, դուն քու գերեզմանդ կը փորես, մերինն ալ կը փորես : Զգէ սա յիմարութիւնը, վասն զի անձրեւ պիտի չգանուի Անիվայի հողին մէջ իջնելով : Դարձեալ, քու բոլոր կարթերդ չեն կրնար իմ մարդիկս հրապուրել այդ փոսը մանելու : անոնք չեն ուզեր քու հետդ թաղուիլ : Հիմա չե՞ս ուզեր ձգել այդ գործը : »

Ամէն ինչ որ կրնայի ըսել, ըսի անոր վախերը փարատելու համար : Բացատրեցի թէ հորին վըրելուն պատճառը իմ նախազգուշութիւն չընելս էր, և վերջապէս հասկցուցի թէ իմ Աստուծոյս օգնութիւնովը, մինչև անգամ առանց ուրիշ օգնութեան, միտքս դրած եմ չարունակել :

Իմ խեղճ ուզեցս յոգնեցնելով խնդրին վրայ, եղայ յանպատրաստից ճարտարագէտ

մը : Երկճիւղ երկու ծառ ընտրեցի , որոնց մէջտեղ ծառ մը կրնար դրուիլ խաչաձև զիրքով : Զանոնք գետինը տնկեցի հաստատուն կերպով , միւս ծառը խաչաձև դրի անոնց վրայ հորին ճիշդ վրան , անոր վրայ հաստատեցի տան մէջ շինուած կոշտ ճախարակ մը , չուան մը անցուցի անիւին վրայէն , և իմ ամէնէն մեծ դոյլը չուանին մէկ ծայրը կապեցի : Այսպէս ընելէ ետքը սկսայ նորէն իջնել հորին մէջ , բայց զգուշանալով որ չըլլայ թէ նորէն փչի : Եւ սակայն բնիկ մը անգամ չէր ուզեր մտնել հորը , և ես միայնակ կը կատարէի պեղելու և հողը դուրս պարպելու աշխատութիւնը , մինչև որ բոլորովին ուժասպառ եղայ : Բայց վարժապետ մը , որուն վրայ վստահութիւն ունէի , վերը աշխատեցաւ ինձի համար , ջանալով վարձել բնիկները անոնց տալով կացիմներ , դանակներ , եւ յն , որպէս զի բունեն չուանին ծայրը և քաշեն զայն մինչև որ դոյլը գետնին երեսը ելլէ , և յետոյ ինք մէկ կողմ կը քաշէր զանիկա , կը պարպէր և նորէն հորին մէջ կ'իջեցնէր : Երբ դոյլը լեցուէր , ես փոքրիկ զանգակ մը կը զարնէի , զոր հետս սուած էի , և այդ էր նշանը որով իմ քաջ օգնականներս կը քաշէին չուանը : Այսպէս աշխատեցայ օրերով : Սիրտս գրեթէ

կը մաշէր երբեմն քանի կը խորունկնար հորը , մինչև որ խորութիւնը իբր երեսուն ոտքի հասաւ : Եւ « Կենդանի ջուր , կենդանի ջուր » ասացուածը իմ հոգւոյս մէջ շարունակ կը հնչէր իբրև Աստուծոյ եկած երաժշտութիւն մը , մինչ կը փորէի և հողը մէկ կողմ կ'առնէի :

Այս խորութեան մէջ հողը և բուսոր սկսան խոնաւութիւն ցուցնել : Հասկցայ թէ ջուրի կը մօտենայինք : Հողիս կը հաւատար թէ Աստուած մեզի համար աղբիւր մը պիտի բանար . բայց այս հաւատքին հետ քովք քով կար տարօրինակ սոսկում մը թէ մի գուցէ ջուրը աղի ըլլայ : Այսպէս շփոթ և խառնիխառն են մինչև անգամ հողիին բարձրագոյն փորձաւորութիւնները . կատարեալ հաւատքի վարդը փուչերով ու տատասկներով կը չըջապատուի : Իրիկուն մը ըսի ծերունի ցեղապետին ,

« Կարծեմ եհովա վաղը մեզի ջուր պիտի տայ այդ փոսէն : »

Յեղապետն ըսաւ , « Ոչ , Միսի , դուն երբեք պիտի չտեսնես հողին մէջէն անձրեւին այս կողին վրայ գալը : Մենք զարմանքով կը մտածենք թէ ինչ պիտի ըլլայ քու այս յիմարական գործիդ վախճանը : Մենք ամէն օր վախով կը խորհինք թէ եթէ ջուրին հաս-

նիս, ծովը պիտի լինաս, և շանաձուկերը պիտի ուտեն քեզ: Ատոր վախճանը այդ պիտի ըլլայ. մահ քեզի և վտանգ մեզի ամէնուս:»

Տակաւին պատասխանեցի, «Եկեք վաղն առտու: Կը յուսամ և կը հաւատամ թէ Եհովա Աստուածը մեզի անձրեւի ջուր պիտի զրկէ գետնին մէջէն:» Այդ վայրկեանին գիտէի թէ ինքզինքս վտանգի մէջ կը դնեմ, և ցաւալի հետեւանքներ կը հրաւիրէի իմ վրաս, եթէ ջուր չտրուէր: Բայց հաւատք ունէի թէ Տէրը զիս կ'առաջնորդէր, և գիտէի թէ ես անոր փառքը կը փնտռէի և ոչ իմս:

Հետեւեալ առաւօտ նորէն գացի արշալոյսին և նեղ ծակ մը բացի կեդրոնը իբր երկու ոտք խորունկ: Սաստիկ քրտնեցայ անտանելի յուզումէս, և բոլոր մարմնովս դողացի երբ ջուրը վեր խուժեց և սկսաւ լեցընել բացուած խողովը: Թէպէտ տղմուտ էր, բայց փափաքով նայեցայ համը, և ուրախութիւնով լեցուեցայ, և գրեթէ ինկայ ծունկերուս վրայ այդ տղմուտ փոսին յատակը Տէրը գովելու համար: Չո՛ւր էր: Անոյշ ջուր էր: Կենդանի ջուր էր Եհովայի հորէն: Իրաւ, քիչ մը աղի էր, բայց բան մը չէր ատիկա: Եւ անապատին մէջ ոչ մէկ սղբեր,

որ տենդահար ճանապարհորդին պապակած շրթունքները կը զովայնէ, երբեք աւելի արժանի կը թուէր Աստուծոյ Չրհորը կոչուելու, քան այդ Չրհորը թուեցաւ ինծի:

Յեղապետը և մարդիկը հաւաքուած էին մօտիկը: Կը սպասէին սաստիկ հետաքրքրութեամբ: Այս բանը փոքրիկ մէկ կրկնութիւնն էր Իսրայէլացուց թափառելուն, մինչ Մովսէս զարկաւ և ջուրը կանչեց: Յետոյ, երբ Տէրոջը օրհնաբանութիւն մատուցի և իմ յուզումս մեղմացաւ քիչ մը, տիղմն ալ բաւական տակն իջաւ, լեցուցի սափոր մը զոր անոնց բոլորին աչքին առջև պարապ իջեցուցած էի իմ հետս, և հորին բերանը ելլելով կանչեցի զանոնք որ գան ու տեսնեն անձրեւը զոր Եհովա Աստուածը սուած էր մեզի հորին միջոցաւ: Չիս շրջապատեցին անմիջապէս, և անոր վրայ անկեցին իրենց աչքերը սնապաշտական վախով: Մերունի ցեղապետը առաւ շարժեց սափորը տեսնելու համար թէ պիտի թափի, յետոյ շոշափեց թէ ջուրի կը նմանի: Ի վերջոյ նայեցաւ համը, և զանիկա վայրկեան մը ուրախութեամբ բերնին մէջ պտրտցնելէն ետքը կլկեց և գոչեց, «Անձրև, անձրև: Այո, անձրև: Բայց ի՞նչպէս ձեռք բերիր:»

Նորէն ըսի, «Եհովա իմ Աստուածս սուաւ

զանիկա իր գեանէն մեր աշխատութիւններուն
ու աղօթքներուն պատասխան : Գայեք դուք
ալ նայեցէք անձրեւին բոլիւլը :»

Արդ , թէպէտ անոնց ամէն մէկը կրնար
ամէնէն բարձր ծառը ելլել սկիւռի մը արա-
գութիւնովն ու աներկիւղութիւնովը , անոնցմէ
և ոչ մէկը ունեցաւ քաջութիւն հորին քով
երթալու և վար նայելու : Ասիկա հրաշալի էր
անոնց : Բայց անոնք բոլորովին անտխ չէին
այս գէպքին հանդէպ : Որոշեցին ամուր մը
բռնել իրարու ձեռքերէ և երկար գիծ մը
կազմել : Ամէնէն առաջ գտնուող մարդը
պիտի նայեր հորին մէջ և յետոյ պիտի անց-
նէր ամէնէն ետեւը և այսպէս պիտի շարու-
նակէին մինչև որ ամէնքն ալ տեսնէին Եհո-
վայի անձրեւը որ շատ վարը կը գտնուէր :
Իրաւ քիչ մը ծաղրելի տեսարան էր այս , բայց
միտնդամայն շատ սրտաշարժ էր կայնիլ և
դիտել անոնց երեսները , երբ անոնք իրարու
ետեւէ կը նայէին այն գաղանիքին վրայ և
յետոյ վրաս կը նայէին բոլորովին ապշած : Երբ
ամէնն ալ տեսան զանիկա բուն իրենց աչքե-
րով , զարմացած , ցեղապետը սապէս գոչեց ,

«Միտի , զարմանալի , զարմանալի է ձեր
Եհովա Աստուծոյն գործը : Անիվայի աստ-
ուածներէն և ոչ մէկը երբեք օգնած է մեզի

այս կերպով : Բայց , Միտի ,» շարունակեց ,
կանգ առնելէ ետեւ , որ թուեցաւ թէ լռին
երկրպագութիւն մը ըրաւ այդ միջոցին , «արդ-
եօք միշտ այդպէս պիտի անձրեւէ՞ գեանին
մէջէն , թէ պիտի գայ և երթայ ամպերէն
իջնող անձրեւի նման :»

Ըսի անոնց թէ կը հաւատամ որ անիկա
պիտի շարունակէ այդպէս անձրեւել մեզի
համար , իբրև Եհովայի բարի մէկ նուէրը :

«Լաւ , բայց Միտի ,» պատասխանեց ցե-
ղապետը , քիչ մը հետաքրքրութիւն արթըն-
նալով իր ուղեղին մէջ , «դուն , կամ քու ըն-
տանիքդ պիտի խմէք զանիկա ամբողջ , թէ
քիչ մըն ալ մենք պիտի խմենք :»

«Դուք և բոլոր քու ժողովուրդդ ,» պա-
տասխանեցի , «և կղզիին բոլոր բնակիչները
կրնան դալ և խմել , և տանիլ որչափ որ ու-
զէք : Կը հաւատամ թէ միշտ առատութեամբ
ջուր պիտի ունենանք մեզի ամէնուս համար ,
և որքան շատ գործածենք զայն , այնքան ա-
ւելի անոյշ պիտի ըլլայ : Այդ է մեր Եհովա-
յին մարդոց շնորհած ամէնէն լաւ նուէրներուն
յատկութիւնը , և ասոր համար ու ամէն նուէր-
ներուն համար կ'օրհնարանենք անոր անունը :»

«Ուրեմն , Միտի ,» ըսաւ ցեղապետը ,
«ասիկա մեր ջուրը պիտի ըլլայ , և մենք ա-

797-87

մէնքս ալ կրնանք գործածել իբրև բուն մերը : »

« Այո, » պատասխանեցի, « երբ որ ուզէք, և որչափ որ պէտք ունենաք, թէ հոս և թէ ձեր տուներուն մէջ, որչափ հեռու որ կրնաք տանիլ անկէ : »

Յեղապետը վրաս նայեցաւ կաթողին, կատարեալպէս համադրած թէ վերջապէս հորը կը պարունակէր գանձ մը, և աղաղակեց, « Միտի, մենք հիմա ի՞նչ կրնանք ընել քեզի օգնելու համար : »

Ո՛հ, մարդկային բնութիւնը ի՞նչպէս միեւնոյն է համայն աշխարհի վրայ : Երբ մէկը կ'աշխատի և կը ճգնի, երբ օգնութիւն պէտք է, զոր շուրջ գտնուող շատեր գիւրաւ կրնան մատակարարել և իրենց աւելի աղէկ պիտի ըլլայ և ո՛չ գէշ, անոնք կը նային լուսութեամբ, կամ կ'օրհնեն զանիկա ամարդի քննադատութիւններով և կամ կը նղովեն չարակամութեամբ : Բայց թող քիչ մը անձնական շահ տեսնեն քեզի օգնելուն համար, կամ մինչև անգամ գոյետտի գատարկ պղպղակ մը իրենց մատուցած օգնութեանդ համար, տես թէ ի՞նչպէս կը վազեն օգնել քեզի :

Բայց ես չնորհակալ եղայ ցեղապետին՝ ինծի օգնելուն համար, թէպէտ ցերեկուան ուշ մէկ ժամուն, և ըսի,

« Դուք տեսաք որ ատիկա անգամ մը վրաւ արդէն : Եթէ նորէն փլչի, պիտի ծածկէ վարէն եկող անձրեւը, զոր մեր Աստուածը տուած է մեզի : Ուրեմն որպէս զի ատիկա պահուի մեզի և մեր զաւակներուն համար ամէն ժամանակ, պէտք է որ վարէն մինչև վերը պատ քաշենք բուստի կտորներով : Ես կը մտքորեմ զանիկա և կը պատրաստեմ բուստէ այս պատին հիմերը : Թող ամէն մարդ և ամէն կին ծովեզերքէն բերէ, որչափ կրնայ, ամէնէն խոշոր բուստի կտորները : Կ'արժէ այս բոլոր աշխատութիւնը այս կերպով պահպանելու համար մեր մեծ Եհովային պարգեւը : »

Հազիւ ընցուցի խօսքս, և ահա անոնք ծովեզերք վազեցին ուրախութեան աղաղակներով և երգերով, և տեսայ որ ամէն մէկը բուստի շատ խոշոր կտորներով բեռնաւորուած եկաւ : Բուստերը կը կենային փոթորիկներէ կոտորուած վիթխարի կոհակներուն միջոցաւ ծովեզերքը գլորուած կրաքարի ժայռերու պէս, և անհաւատալի կարճ ժամանակի մէջ անոնցմէ տասնեակներով գիզուեցան հորին բերանը անոր պատերուն շինութեանը գործածուելու համար : Հիմ մը պատրաստելէս ետքը սնտուկի պէս բան մը շինեցի, որուն

վրայ հաստատուն կերպով կապուեցաւ բուստի
ամէն մէկ կտոր և ճախարակով ինծի իջուց-
ուեցաւ հորին մէջ։ Եւ բնիկ վարժապետ մը,
հաւատարիմ մէկը, զգուշութեամբ կը հսկէր
գործին վրայ։ Ամէն մէկ քար ընդունեցի և
զեանեղեցի ուր որ պէտք էր, ամէն ջանք ընե-
լով լաւ շարեւ զանոնք իրարու քով շուրջա-
նակի և զանոնք կտրելով Ամերիկեան տա-
պարովս ինչ ձև որ պէտք ըլլար։ Պատը երեք
ոտքի չափ թանձր է, և կրնայ երաշխաւոր-
ուիլ թէ անոր հիւսուածքը պիտի մնայ մինչև
նոյն իսկ բուստին փախիլը։ Անդուլ անդադար
գործեցի, վախնալով որ մի գուցէ նորէն փրչի
հորը, մինչև որ պատը իբր քսան ոտք բարձ-
րացաւ, և այլեւս ապահով զգալով, որով-
հետև ձեռքերս գէշ կերպով կտրտուած էին,
ըսի թէ պէտք է որ մէկ կամ երկու շարաթ
հանդիսաւ ընեմ, և այնուհետև լմնցնեմ
գործը։»

Իսոյց ցեղապետը յառաջ եկաւ ինծի և
բաւ,

«Միտի, գործին սկսած ատենդ զօրաւոր
էիր, բայց հիմա ոյժդ գացած է։ Հիմա
հանգչէ հոս մեր քով, և միայն ցուցուր թէ
ո՛ւր գրուելու է ամէն մէկ կտոր։ Մենք զա-
նոնք պիտի գնենք հոն, մենք քեզի պէս պիտի

չինենք պատին մնացած մասը հաստատուն
կերպով։ Եւ մէկս պիտի չքնանանք մինչև որ
լմննայ գործը։»

Անոնք իրենց բոլոր յօժարութեամբ և
սրտով գործել սկսան. ոմանք կը կրէին,
ոմանք կը կտրէին և կը շարէին կը զետեղէին
կտորները, մինչև որ պատը բարձրացաւ իբր
մոզական արհեստով, և վիթխարի ժայռերու
կարգով մը անոր գագաթը շրջապատուեցաւ
և հորին բերանը ձեւացաւ։ Կիներ, տղաք և
ամէնքը կ'ուզէին բաժին մը ունենալ զանիկա
չինելու մէջ, և մինչև այսօր անիկա որմնա-
գրութեան արհեստին հաստատուն մէկ պատն
է, բոլորակին խորութիւնը ըլլալով երեսունը-
չորս ոտք, լայնութիւնը ութ ոտք վերի գլուխը
և վեց ոտք վարը։ Ես ամէնէն վերը փայտով
յատակեցի, և հոն հաստատեցի անուորդը և
գոյլը, և հորը կը կենայ իբրև մին ամենամեծ
նիւթական օրհնութիւններէն զոր Տէրը տուած
է Անիվայի։ Անիկա կ'եղէ ու կ'իջնէ մակըն-
թացութեան և տեղատուութեան ժամանակ,
թէպէտ ծովէն մէկ երրորդ մղոն հեռի է։ Եւ
երբ զանիկա գործածելէ ետքը մեր բերանն
առինք Տեյֆօնի նաւուն բերած զուտ անոյշ
ջուրը, մեր հորին շուրին բաղդատմամբ այնքան
անճաշակ թուեցաւ անիկա, որ մինչև որ թէյիս

չարարին մէջ քեզ մը աղ չէրի, չկրցի խմել: Բոլոր այցելուները այդ հորը տեսնելու կը տարուին, իբրև Անիվայի հրաշալիքներէն մին, և եկեղեցւոյն օգնական երէցներէն մէկը վերջերս ըսաւ ինձի,

«Եթէ այդ շուրը չկենար, անցեալ երկու տարիներու երաշտութեան միջոցին ամէնքս ալ կը մեռնէինք:»

Նստա զարմանալի է որ թէպէտև բնիկները անկէ ի վեր փորձած են վեց եօթը հոր փութել յարմար տեղեր զանազան գեղերու մօտերը, անոնք կամ բուստի ժայռի հանդիպեցան, զոր չէին կրնար ծակել, կամ միայն այնպիսի շուր գտան որ աղի էր: Եւ կ'ըսէին իրենց մէջ,

«Միսին ոչ միայն բահ և բրիչ գործածեց, հապա աղօթեց ու աղաղակեց իր Աստուծոյն: Մենք սորվեցանք փորել բայց ոչ աղօթել, և ասոր համար Եհովա մեզի անձրև չտար գետնին տակէն:»

Հորը հիմա լմացած էր: Անոր բոլորտիբը եղող գետինը ցանկով շրջապատուեցաւ: Եւ ծերունի ցեղապետն ըսաւ,

«Միսի, հիմա որ այս շուրը ամենուս համար է, պէտք է որ հոգ տանինք զանիկա մարդու պահելու:»

Ես շատ գոհ էի որ ամէնն ալ պիտի գործածէին զանիկա: Եթէ միայն մենք շուր քաշէինք անկէ, անոնք շատ դիւրաւ կրնային թունաւորել զայն, ինչպէս կը թունաւորեն ձուկի լճակները որոնք կը գտնուին ծովեզերքի ժայռերուն մէջի քարայրներուն մէջ, իրենց թունաւոր բոյսերով և մեզ ամէնքս սպաննել: Բայց հիմա վախ չկար քանի որ իրենք ալ պիտի գործածէին զանիկա ամէն օր: Յեղապետը շարունակեց,

«Միսի, կարծեմ ես կրնամ օգնել քեզի յառաջիկայ կիրակի: Կ'ուզե՞ս որ քարոզ մը խօսիմ հորին վրայ:»

«Ա, յո,» պատասխանեցի անմիջապէս, «Եթէ ջանաս բերել բոլոր ժողովուրդը քեզի ունկնդրելու համար:»

«Միսի, ես պիտի ջանամ,» ըսաւ եռանդով: Լուրը կայծակի պէս տարածուեցաւ թէ ցեղապետ Նամաքի միսինար պիտի բլլայ վաղը աղօթքի համար, և ժողովուրդը մեծ հետաքրքրութեամբ կը հարցնէին իրարու թէ ան ի՞նչ պիտի ըսէր:

Կիրակին եկաւ: Անիվա ժողովուրդու մեծ բազմութեամբ: Նամաքի երեսցաւ շապիկ և կարճ շրջագգեստ հագած: Այնպէս յուզուած էր և իր կացինն այնպէս փայլեցուցած էր որ

իրը թէ մահու և կենաց գործ մը ունէր իր առջև : Ես կարճ սկզբնաւորութիւն մը ըրի պաշտօնին և յետոյ հրաւիրեցի Նամաքին : Իսկոյն ոտք ելաւ , աչքերը տարօրինակ կերպով բացաւաւ , և ձեռքերն ու ոտքերը դողալով իր յուզման պատճառաւ : Խօսեցաւ հետեւեալ իմաստով , ճօճելով իր կացինը իրր թէ փայլ մը տալու համար իր պերճախօսական շարժումներուն ,

« Ով Նամաքի բարեկամները , Անիվայի մարդիկ , կիներ և տղաք , մտիկ ըրէք իմ խօսքերս : Միտին հոս գալէն ի վեր խօսեցաւ շատ մը տարօրինակ բաներ զորոնք չէինք կրնար հասկնալ , ամէնն ալ շատ զարմանալի բաներ , և մենք անոնցմէ շատերուն համար կ'ըսէինք թէ սուտ ըլլալու են : Մենք կ'ըսէինք թէ սպիտակամորթները կրնան հաւատալ այսպիսի անհէթեթ բաներու , բայց սեւամորթները աւելի աղէկ գիտեն , ուստի չեն հաւատար : Բայց անոր բոլոր զարմանալի պատմութիւններուն մէջ , ամէնէն տարօրինակը թուեցաւ մեզի գեաթինը փորել և անձրև ունենալ : Այն ատեն ըսինք իրարու , « Մարդը խելքը փախուցեր է : » Բայց Միտի աղօթեց շարունակ և փորեց անընդհատ , և կ'ըսէր մեզի թէ Եհովա Աստուածը բաց ու տեսաւ , և թէ

իր Աստուածը անձրև պիտի տայ իրեն : Խելազարեցաւ անիկա : Միթէ անձրևը չտուցաւ գետնին խորութենէն : Մենք ծաղրեցինք զանիկա , բայց և այնպէս շուրջ հոն էր : Մենք ծիծաղեցանք Միտին միւս ըրած բաներուն վրայ , վասն զի զանոնք չէինք կրնար տեսնել : Բայց այս օրէն կը հաւատամ ես թէ ամէն ինչ որ կ'ըսէ անիկա իր Եհովա Աստուծոյն վրայ , ճշմարիտ է : Օր մը մեր աչքերը պիտի տեսնեն թէ ճշմարիտ է : Վասն զի այսօր տեսանք անձրևելին գետնին մէջէն գալը : »

Այնուհետև բարձրացնելով մէյ մը մէկ ոտքը մէյ մը միւսը , այնպէս որ գետնին վրայի կոտրած բուստը ետեւը կը թռչէր , ինչպէս պատերազմական ձի մը սմբակներովը գետինը կը փորէ , գոչեց մեծ պերճախօսութեամբ ,

« Ով իմ ժողովուրդս , Անիվայի բնակիչներ , աշխարհը տակնուվրայ եղաւ Եհովայի խօսքին այս երկիրը գալէն ի վեր : Ո՞վ երբեք կ'ակնկալէր տեսնել անձրևելին գալը գետնին մէջէն դէպ ի վեր : Անիկա միշտ ամպերէն կու գայ : Զարմանալի է այս Եհովա Աստուծոյն գործը : Անիվայի ոչ մէկ Աստուածը երբեք աղօթքի պատասխանած է ինչպէս պատասխանեց Միտին Աստուածը : Ով Նամաքի բարեկամները , աշխարհի բոլոր զօրութիւնները չէին կարող

զմեզ բռնադատել հաւատարու թէ անձրեկ
կրնայ արուել երկրի խորութիւններէն , եթէ
տեսած չըլլայինք զանիկա մեր աչքերով , եթէ
չջոչափէինք և համը չառնէինք ինչպէս կ'ընենք
հոս : Հիմա , Եհովա Աստուծոյն օգնութեամբ ,
Միսի այդ անծանօթ անձրեւը երեւան բե-
րաւ , զոր առաջ լսած կամ տեսած չէինք , և »
(ձեռքը կուրծքին զարնելով աղաղակեց)

« Հոս բան մը իմ սրտիս մէջ կ'ըսէ թէ
Եհովա Աստուածը կայ , Անտեսանելի էակը ,
որուն վրայով երբեք լսած չէինք , ոչ ալ տե-
սած էինք զանիկա մինչև որ Միսին զանիկա
մեզի ճանչցուց : Բուստը մէկ կողմ առնուած
է , գետինը մարբուած է , և ահա ջուրը կը
բարձրանայ : Թէպէտ անտեսանելի մինչև
այսօր , բայց հոն էր , թէպէտ մեր աչքերը
չէին կրնար տեսնել : Այսպէս ես , ձեր ցե-
ղապետը , հիմա հաստատապէս կը հաւատամ
թէ երբ մեռնիմ , երբ բուստի կտորները և
փոշիի դէզերը մէկ կողմ երթան , օրոնք հիմա
կը կուրցնեն իմ ծերացած աչքերս , այն ա-
տեն պիտի տեսնեմ Անտեսանելի Եհովա Աստ-
ուածը իմ հոգիովս , ինչպէս Միսին կ'ըսէ
ինձի , ոչ նուազ անտարակուսելի կերպով
քան զոր տեսայ անձրեւին վեր ելլելը վարի
գետնէն : Այս օրուրնէ , ալ իմ Ժողովուրդս ,

ես պէտք է որ պաշտեմ այն Աստուածը որ
բացած է մեզի այդ հորը և որ կը լեցնէ մեզ
վարէն եկող անձրեւով : Անիվայի աստուած-
ները չեն կրնար լսել , չեն կրնար օգնել Մի-
սին Աստուծոյն նման : Այսուհետև ես Եհովա
Աստուծոյն հետեւող մըն եմ : Ամէն ով որ
ինձի պէս կը խորհի թող երթայ հիմա և
առնէ Անիվայի կուռքերը , այն աստուածները
որոնցմէ մեր հայրերը կը վախնային , և նետէ
Միսին ոտքը : Այրենք , վառենք և ջնջենք
փայտէ ու քարէ այս բաները , և թող Մի-
սին սորվեցնէ մեզի թէ ինչպէս պէտք է ծա-
ռայել այն Աստուծոյն որ կրնայ լսել , Եհո-
վային՝ որ տուաւ մեզի հորը և որ պիտի տայ
մեզի ամէն ուրիշ օրհնութիւն , վասն զի Անիկա
զրկեց իր Որդին Յիսուսը որպէս զի մեզի հա-
մար մեռնի և մեզ երկինք տանի : Այս է զոր
Միսին ամէն օր կը խօսի Անիվա գալէն ի վեր :
Մենք լինդացիներ անոր վրայ , բայց հիմա կը հա-
ւատանք անոր : Եհովա Աստուածը անձրեւ զրկեց
մեզի գետնէն : Ինչո՞ւ չզրկէ նաև իր Որդին եր-
կինքէն : Նամաքի Եհովայի համար կը կանգնի : »

Այս ուղերձը , և հորին պեղումը , ինչպէս
արդէն ըսի , Հեթանոսութեան մահացու հար-
ուածը տուաւ Անիվայի մէջ : Նոյն իսկ այդ
օր իրիկուան դէմ ծերունի ցեղապետը և

անոր ժողովուրդէն ոչ սակաւ հողիներ բերին իրենց կուռքերը և զանոնք նետեցին իմ ոտքս մեր տան դրան քով: Ո՛հ, այն հետեւեալ շարաթիներուն սաստիկ գրգռութիւնը: Խումբ խումբի ետեւէ հոն եկան իրենց փայտէ ու քարէ աստուածներով բեռնաւորուած, և զանոնք դէզ դէզ ըրին, ոմանց արցունքներուն և հեկեկանքներուն և ուրիշներուն աղաղակներուն միջոցին, որոնց մէջ կը լսուէր՝ շատ անգամ կրկնուած բառը, « Եհովա՛, Եհովա՛: » Ինչ որ կրնար վառուիլ, բոցերուն կը յանձնէինք, իսկ միւսները տասներկու տասնըհինգ ոտք խոր փոսերու մէջ կը թաղէինք, և քանի մը ուրիշներ, որոնք միւսներէն աւելի հաւանական էր թէ պիտի սնուցանէին կամ արթնցնէին սնապաշտութիւն, հեռուն ծովուն խորութեան մէջ թաղեցինք: Հեթանոս աչք մը թող նորէն չնայի երբեք անոնց վրայ:

Ըսել չենք ուղեր թէ ամէն պարագաներու մէջ անոնց շարժաւիթները բարձր կամ լուսաւորեալ էին: Պակաս չեղան այնպիսիներ որոնք կ'ուզէին որ այս նոր շարժումին համար վճարուէր իրենց, և շատ խոժոռեցան երբ զլացանք « գնել » իրենց աստուածները: Երբ լուռեցաւ իրենց թէ Եհովա չհաճիր մինչև որ մերժէին զանոնք իրենց ազատ կամքովը,

և կորանցնէին առանց վճարուելու կամ վարձատրուելու, ոմանք զանոնք նորէն տուն տարին և ժամանակ մը պահեցին, և ուրիշներ նետեցին զանոնք արհամարհանքով: Ժողովներ եղան, բանախօսութիւններ արտասանուեցան, վասն զի այս նոր հեղրիտեանցիները պերճախօս և հմայիչ ատենաբաններ են և իրենց ոճը սքանչելի վառվռուն է: Շատ խօսքեր, խօսակցութիւններ յաջորդեցին ատենախօսութեանը, և կուռքերուն ջնջումը շուտով յառաջ կ'երթար: Յետոյ երկու « սուրբ մարդիկ » և քանի մը ուրիշ ընտրեալ անձինք սահմանուեցան իբրև քննիչ մասնախումբ, հետազօտելու և երեւան հանելու համար զանոնք որ կ'ըսէին թէ մերժած են բոլոր կուռքերը, բայց քանի մը կուռքեր կը ծածկէին և զաղտ կը պահէին, և քաջալերելու համար տասանոցները որպէս զի ըման որոշման մը գային Եհովան ընտրելու մասին: Այս սաստիկ յուզման օրերուն մէջ մենք հանգարտ կեցանք և տեսանք Տէրօջը փրկութիւնը:

Այսուհետև անոնք մեզ կը շրջապատէին մեր ամէն մէկ ժողովին ատենը: Փափաքով կ'ունկնդրէին Յիսուսի կեանքին և մահուան պատմութեանը: Անոնք կամովին ընտրեցին իրենց համար այս կամ այն տեսակ հան-

դերձը : Եւ ամէն կարևոր բան լիովին և հաւատարմաբար մեղի կը յայտնէին խորհուրդ և տեղեկութիւն ընդունելու համար : Քրիստոնէական սովորութիւններուն առաջին բաներէն մին զոր դիւրաւ և գրեթէ միաբան ընդունեցին , էր Աստուծոյ օրհնութիւնը հայցել ամէն ճաշի վրայ , և օրհնարանել մեծ Եհովան իրենց հանապազօրեայ հացին համար : Ով որ այսպէս չէր ըներ , Հեթանոս կը նկատուէր : (Արդեօք քանի՞ ուղիւնք հեթանոսներ կան :) Յաջորդ քայլը , և այդ այնպիսի կերպով մը որ իբր թէ ընդհանուր հաւանութեամբ եղաւ , և որ ուրախալի էր և նոյնքան ալ զարմանալի , էր տեսակ մը ընտանեկան պաշտամունք ամէն առաւօտ և երեկոյ : Անտարակոյտ աղօթքները յաճախ շատ տարօրինակ և անհեթեթ բաներ կ'ըլլային , և հեթանոսութեան մնացորդ շատ մը սնապաշտութիւններով խառն , բայց էին աղօթքներ մեծ Եհովայի , Իթաւատ Հօրը , Անտեսանելի էակին , և ոչ եւս քարէ աստուածներուն :

Ի հարկէ ասոնք մեր իբրև քրիստոնեայ անոնց մէջ վարած կեանքին աչքի զարնող հանգամանքներն էին , այսինքն՝ առաւօտ և երեկոյ ընտանեկան աղօթք , և կերակուրի ատեն գոհութիւն , և ուստի , յոյժ բնակա-

նապէս , անոնց բնազդօրէն որդեգրելը և ընդօրինակելը սոյն բաները իբրև առաջին արտաքին նշաններ քրիստոնէական վարժութեան : Ամէն տուն ուր չկար առ Աստուած աղօթք ընտանիքին մէջ , Հեթանոս կը ճանչցուէր : Այս էր նոր կրօնքին ուղղակի և դործնական ազդեցոյցը , և այս ազդեցոյցը այնպիսի բան մըն էր որուն նկատմամբ սխալ չէր կրնար կենալ երկու կողմէն ալ :

Երրորդ ակնյայտնի հանգամանք մը որոշակի կը տեսնուէր անմիջապէս , այն է՝ Տէրու նախան Օրուան պահպանութեան նկատմամբ տեսնուած փոփոխութիւնը : Գեղ գեղի ետեւէ այս բանին մէջ ալ հետեւեցաւ Միսիոնարական Ճան օրինակին : Բոլոր սովորական զբաղումները դադարեցան : Կիրակի օրը Եհովայի Օր անունով կոչուեցաւ : Շարաթ օրը կոչուեցաւ « Եփելու օր , » ակնարկուելով յաւելուածական պատրաստութիւնները հանգստեան և երկրպագութեան օրուան համար : Անոնք կը հաւատային թէ Եհովայի կամքն էր շարժուն առաջին օրը սուրբ պահել : Հակառակը Հեթանոսութեան որոշ նշան կը համարուէր :

Նոր ընկերական կարգի առաջին նշանները սկսան երեւան գալ և աչքը զուարթացնել : Ամբողջ բնակիչները , դեռահասակ

և ծեր, հիմա դարոց կ'երթային, երբեմն երեք սերունդ իրենց դասադիրը կ'ունենային միեւնոյն Այբեհնարանը: Հիմա կը զսպուէին գողութիւնները, կռիւները, սճիրները, եւլն ոչ թէ դաւազանի հարուածներով, այլ տուգանքով կամ խարաղանով, ինչպէս այս մասին համաձայնութիւն գոյացաւ ցեղապետներուն և անոնց ժողովուրդներուն մէջտեղ: Ամէն բան արագ արագ «նոր» եղաւ Յիսուսի խմորին ազդեցութեան ներքև: Աշխատասիրութիւնը աւելցաւ: Հիւղերն ու անկաստանները ապահովուեցան: Սուսջ ամէն մարդ ճամբորդութեան ատեն իր հետ կը կրէր բոլոր իր թանկագին բաները, հիմա ապահովութեամբ կը թողուէին անոնք տան մէջ:

Մինչև անգամ հաւու ձագեր կամ խոզու ձագեր տապրակներու մէջ դնելով իրենց հետ կը պարտցնէին ժողովուրդը Հեթանոսութեան օրերու մէջ: Ուստի եկեղեցիին մէջ երբեմն կը լսէինք հաւու ձագերու ճուռոյիւնը և խոճորակներու (խոզու ձագ) խանչիւնը և շան լակոսներու հաչիւնը, որոնք զուարճալի կերպով կը պատասխանէին իրարու մինչ մեկը կ'երգէինք, կամ կ'աղօթէինք և կամ Աւետարանը կը քարոզէինք: Ուրախ ըլլալով բնիկները հոն տեսնելուս համար, մինչև իսկ

իրենց վերաբերեալ բաներով, զգուշութեամբ կը զսպէինք մեկը մեկ դժգոհութիւն յայտնելէ: Բայց երբեմն պաշտամունքին թեղը փախցնելու վտանգը տեղի կ'ունենար, մասնաւոր երբ խոճորակի մը տէրը կը մարտուէր անոր հետ զանիկա լուեցնելու, այն պզտիկ անզգամը ամէն բան կը խանդարէր իր երկարատե և կատաղի ճիչերով:

Բնիկները իրաց այս վիճակը վրդովիչ նկատելով իրենց և բոլոր իրենց շուրջ գտնուողներուն, ընդհանուր ժողով մը հրաւիրեցին, և միաձայն դատապարտեցին ապօրինաւոր ընթացքները, միարանութեամբ ծանր տուգանքներ և սաստիկ պատիժներ անօրինեցին ամէն տեսակ գողութեան: Այսու ամենայնիւ ցեղապետները ասիկա երկարատե դժուար գործ գտան, բայց հաստատ կեցան իրենց նպատակին վրայ Աւետարանին ներշնչութեան ներքև և յաղթեցին բոլոր դժուարութիւններուն: Մինչև անգամ այն փորձանքներն ու դժուարութիւնները որոնց կը հանդիպէին, Աստուծոյ անօրինութեամբ օգնեցին անոնց, որպէս զի բուն իրենց անձնական փորձառութեան լոյսով յօրինեն իրենց մէջ տիրող սճիրները զսպելու յարմար ընկերային օրէնքներ, և քաջալերելու այն առաքինութիւնները որոնց

մշակութիւնն մասնաւոր պէտք կար : Հեթա-
նոսական պաշտամունքը հետզհետէ մարեցաւ,
և թէպէտ ոչ մէկը կը բռնադատուէր եկե-
ղեցի դալ, Անիվայի ամէն մէկ բնակիչ, ա-
ռանց բացառութեան, եղաւ ուխտեալ երկրը-
պագու Նհովա Աստուծոյ : Նորէն, « Ով Գա-
լիլիացի, յաղթեցիր : »

Այն ժամանակէն հետէ յաճախ կը մտա-
ծեմ այն ծերունի մարդակեր ցեղապետին
վրայ, որ ինք իր ժողովրդով մէկտեղ հորին
փորութէն և անտեսանելի ջուրին երեւան գա-
լէն տրամաբանելով եղբակացուց և հաւատաց
գոյութեան և զօրութեան այն մեծ, աներե-
ւոյթ Աստուծոյն, աղօթքի միակ Լսողին և
պատասխանողին :

« Շնորհակալ եմ քեզմէ, ով Հայր՝ Տէր
երկնի և երկրի, որ աս բաները ծածուկ պա-
հեցիր իմաստուններէն ու գիտուններէն, ու
աղոց յայանեցիր : Այո, ով Հայր, ինչու որ
քու առջիդ ասանկ հաճելի եղաւ : . . . Եկէք
ինձի, բոլոր յողնած ու բռնաւորուածներ,
և ես ձեզ պիտի հանդչեցնեմ : Իմ լուծս ձեր
վրայ առէք, և ինձմէ սորվեցէք՝ որ հեղ եմ ու
սրտով խոնարհ, և ձեր անձերուն հանդատու-
թիւն պիտի դանէք . ինչու որ իմ լուծս քաղցր
է՝ և իմ բռնս թեթեւ » (Մատ. ԺԱ. 25-30) :

2013

սեպտեմբեր 1966
ճգ

معارف نظارت جلیله سی و مطبوعات اداره بیہ سی و خصتیله
طبع اولمشدر فی ۱۸ مارت سنہ ۱۳۱۷